

Štátny pedagogický ústav, Pluhová 8, 830 00 Bratislava

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI
MATURANTOV ZO SLOVENSKÉHO JAZYKA
A SLOVENSKEJ LITERATÚRY**

Bratislava 2008

1. CIEĽ MATURITNEJ SKÚŠKY

1.1 Ciele a požiadavky zo slovenského jazyka

- 1.1.1 Maturitná skúška zo slovenského jazyka by mala odzrkadľovať vedomosti, ktoré si žiaci osvojili počas štúdia na strednej škole. Systém požiadaviek na tieto vedomosti vychádza zo vzdelávacieho štandardu pre gymnáziá s vyučovacím jazykom národnostných menšín.
- 1.1.2 Žiak by mal vedieť aktívne využiť získanú slovnú zásobu v komunikačných situáciách. Mal by disponovať takou slovnou zásobou, aby pri svojom ďalšom štúdiu na slovenských vysokých školách nebol znevýhodnený voči žiakom s materinským jazykom slovenským.
- 1.1.3 Osobitne významná je kvalita rečového prejavu, jeho kultúrnosť, a to nielen z vonkajšej stránky (intonácia, výslovnosť ...), ale aj z vnútornej (obsahová výstavba jazykového prejavu).
- 1.1.4 Veľmi dôležité je poznanie vzťahu medzi nárečovou a spisovnou podobou slovenského jazyka. Mnohí žiaci si prinášajú z mimoškolského prostredia rečový základ (ba celé systémy medzi nárečím a spisovným jazykom), ktorý im umožňuje ľahšie pochopiť rozdiely medzi nárečím a spisovným jazykom a aktívne používať spisovnú podobu jazyka.
- 1.1.5 Poznanie gramatického systému slovenského jazyka tvorí nevyhnutný základ pre aktívne používanie jej písomnej podoby.
- 1.1.6 Veľkú výhodu znamená pre žiaka schopnosť tvoriť texty pomocou počítača a podľa požiadaviek slovenského jazykového prostredia (napr. žiadosti, objednávky, životopis atď.).
- 1.1.7 Žiak by mal dôkladne poznať gramatický systém slovenského jazyka, aby ľahšie pochopil alebo rozlíšil termíny v inom učebnom predmete, alebo aby si ľahšie osvojil iný gramatický systém (anglický, nemecký jazyk), či príbuzný slovenčine (český jazyk).

1.2 Ciele a požiadavky zo slovenskej literatúry

- 1.2.1 Žiak by si mal na základe osvojených vedomostí, zručností a návykov zo slovenskej literatúry utvoriť komunikatívne schopnosti a zároveň získať schopnosť vnímať texty zo slovenskej literatúry esteticky, s kritickým odstupom a nadhľadom a tiež chápať systémovú celistvosť umeleckého diela.
- 1.2.2 Osvojené vedomosti, zručnosti a návyky majú umožniť ďalšie vzdelávanie, sebavzdelávanie a aktívny celoživotný kontakt so slovenskou literatúrou.
- 1.2.3 Žiak by mal byť schopný reprodukovat' obsah literárneho textu a osobitne dbať o kompozíciu, o literárnoteoretické a tiež aj jazykové javy.
- 1.2.4 Na základe pochopenia života postáv, ich myslenia a konania, tvorivo interpretovať osvojené myšlienky a produkovať vlastné.
- 1.2.5 Objasňovať špecifiká hlavne tých javov, ktoré sú charakteristické pre kontakt maďarskej a slovenskej literatúry.

1.3 Požiadavky na písomnú zložku maturitnej skúšky

Podmienkou úspešného uskutočnenia písomnej zložky maturitnej skúšky je schopnosť:

- aplikovania získaných poznatkov z pravopisu a gramatiky s použitím čitateľného písma;
- správne pochopiť a primerane vyjadriť podstatu počutého alebo prečítaného textu;
- pohotovo štylizovať jednotlivé žánre i dlhšie slohové útvary (napr. úvahu, výklad, rozprávanie);
- uplatniť náročnosť, variabilitu a primeranosť vyjadrovania sa vzhľadom na výber slov, ale aj náročnosť témy, žánru, slohového postupu a požiadaviek štýlu.

Dôležitá je celková štylistická pohotovosť, ako vie žiak informovať, opisovať veci a udalosti, logicky argumentovať, vysvetľovať alebo rozprávať v medziach predpísaného slohového útvaru alebo žánru, jeho sčítanosť a doteraz získané literárne vzdelanie.

1.4 Požiadavky z gramatiky a literatúry

Vo vyučovaní slovenského jazyka sa realizujú tri základné ciele: komunikatívny, informatívny a formatívny (v tomto poradí dôležitosti). Toto by sa malo zohľadniť i pri požiadavkách na ústnej skúške.

Je to predovšetkým schopnosť:

- štylisticky primerane, samostatne a pohotovo vyjadriť svoje myšlienky – kultúrne jazykové správanie;
- porozumieť text, vedieť odpovedať na otázky, tvoriť otázky a *samostatne* rozprávať na danú tému (literárnu i konverzačnú);
- využiť poznatky z čítania, rozhlasu, televízie, tlače alebo z hodín iných predmetov;
- využívať gramatické učivo prakticky, v ústnych prejavoch (v žiadnom prípade netreba gramatické pravidlá citovať doslovne, ale gramatické učivo treba vedieť využiť v praxi);
- rozprávať so správnou výslovnosťou o daných témach, hodnotiť ich a vyjadriť logické súvislosti pri rozprávaní;
- vidieť javy z hľadiska širších súvislostí, napr. vo vzťahu k susedným umeleckým druhom (film, výtvarné umenie, hudobné umenie);
- demonštrovať osobitosti literárnych diel s kritickým odstupom, zaradiť ich do obdobia;
- mať na základe osvojených vedomostí a schopností estetický zážitok z prečítaného umeleckého diela;
- rozpoznať a objasňovať tie špecifiká, ktoré sú charakteristické a spoločné pre slovenskú i maďarskú literatúru (napr. vo folklóre výskyt rovnakých alebo podobných ľudových hrdinov).

2. CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI

2.1 Maturitná skúška zo slovenského jazyka

Pri maturitnej skúške zo slovenskej gramatiky si musíme uvedomiť, že ju nemôžeme kontrolovať takou formou ako pri literárnej alebo konverzačnej téme. I tu si žiaci počas svojho štúdia osvojili určité vedomosti zo slovenskej gramatiky, ale tieto vedomosti by mali prezentovať nie ústnou formou, „odrapotáním“ gramatických pravidiel, ale formou písomného prejavu, kde osvojené vedomosti môžu preukázať v praxi.

V rámci pravopisu môžeme vyžadovať napr. znalosť správneho písania veľkých písmen (písanie interpunkčných znamienok, rozdeľovanie slov atď.), ale vyžadujeme to na príkladoch, aby svoje vedomosti vedeli žiaci preukázať vo vlastných písomných prejavoch.

V náuke o slove žiak má vedieť rozoznať vzťahy medzi významom jednotlivých slov (synonymá, homonymá, antonymá), ale na základe ukážok. Pri frazeologických jednotkách vyžadujeme ich vysvetlenie, v žiadnom prípade nie preklad.

V tvarosloví má žiak poznať systém slovných druhov a ich uplatnenie vo vete.

Pri tvorení slov má vedieť najčastejšie spôsoby tvorenia slov a na príkladoch utvoriť nové slová.

Vo vetnej skladbe má vedieť rozoznať vety podľa členitosti, podľa zloženia, podľa obsahu. Taktiež má vedieť nájsť najfrekventovanejšie vetné členy. Pri súvetiach má vedieť rozlíšiť súvetie a jednoduchú vetu.

V štylistike má vedieť rozoznať jednotlivé štýly jazykového prejavu a vysvetliť ich charakteristické znaky.

Previerku gramatických vedomostí realizujeme na základe ich praktického využitia (napr. nesprávne rozdelené slová má žiak opraviť, má vytvoriť základové slovo od odvodeného, má vyhľadať podmiety vo vetách a určiť, akým slovným druhom sú vyjadrené, v podrad'ovacom súvetí má určiť druh vedľ'ajšej vety, konkrétnu ukážku má zaradiť k príslušnému jazykovému štýlu).

Prehľad cieľových požiadaviek zo slovenského jazyka

Tematické okruhy

Obsah

Jazyk a reč.

Jazyky sveta, miesto slovenského jazyka medzi jazykmi sveta. Rozdelenie slovanských jazykov. Základné práce s počítačom pri tvorbe textov.

Fonetika a pravopis.

Systém slovenských hlások.
Spisovná výslovnosť (ortoepia).

Náuka o slove.

Rytmické krátenie.
Princípy slovenského pravopisu (napr. písanie i/y, í/ý; písanie ä, interpunkčné znamienka, rozdeľovanie slov, písanie veľkých písmen).
Rozvrstvenie spisovnej slovnej zásoby.
Najčastejšie princípy tvorenia slov (odvodzovanie, skladanie, spájanie, skracovanie).
Triedenie slov z hľadiska významu (synonymá, homonymá, antonymá).

Sémantika.

Frazeologické jednotky.

Morfológia.

Odborné názvy.
Systém slovných druhov a ich rozpoznanie vo vete.

Syntax.

Veta, klasifikácia viet. Vety podľa obsahu (oznamovacia, opytovacia, rozkazovacia, želacia, zvolacia) Hodnotenie viet podľa členitosti (jednočlenná, dvojčlenná).
Vety podľa zloženia (jednoduchá veta, súvetie).
Súvetie, druhy priraďovacieho súvetia, druhy podrad'ovacieho súvetia. Vetné členy (základné vetné členy a najčastejšie rozvíjacie vetné členy) ich rozpoznanie vo vete.
Sklady, rozdelenie skladov. Jazykový štýl, rozpoznanie jednotlivých štýlov – pomocou ukážok.

Sloh – štylistika.

Najčastejšie slohové útvary – žánre (rozpoznať).
Základné poznatky o tvorbe textov na počítači

Písomná vyjadrovacia schopnosť.	Tvorba osnovy, konspektu, obsahu, slohových útvarov (napr. správne napísať žiadosť, prihlášku, potvrdenie, pozvánku).
	Správne členenie textu.
Ústna vyjadrovacia schopnosť	Vedieť využiť jazykové príručky a dvojjazyčný slovník pri tvorbe textu. Vyjadrovanie sa v súvislých prejavoch kultivovanou slovenčinou v prirodzenom tempe k daným konverzačným témam (napr. cestovanie; kniha; hudba; školský systém a voľba povolania; záujmy a voľný čas; nebezpečenstvo drogovej závislosti; príroda a ochrana životného prostredia; veda a technika).
	Aktívne ovládanie slovnej zásoby konverzačných tém.
	Samostatné vyjadrovanie vlastného názoru (zostavenie otázok, schopnosť porozprávať o prečítanom alebo počutom texte).
Jazyková kultúra.	Využívanie internetu na získavanie informácií a schopnosť využiť počítač na tvorbu <u>textov</u> .

2.2 Maturitná skúška zo slovenskej literatúry

Na skúške na základnej úrovni ide u žiaka v prvom rade o jeho schopnosť prirodzenej komunikácie a medziľudského porozumenia. Z hľadiska literárnej komunikácie zaujíma žiak úlohu čitateľa a s ním súvisia i kategórie príjmu umeleckého textu. Veľmi dôležitá je schopnosť čítať literárne dielo s kritickým odstupom a nadhľadom, nečleniť text pri interpretácii na krátke úryvky, ale chápať jeho systémovú celistvosť.

Obsah literárneho textu by mal žiak reprodukovat' na primeranej úrovni a kvalitným jazykom, súčasne by mal dbať i o kompozíciu aj o literárnoteoretické a jazykové javy.

Maturitná skúška na základnej úrovni vyžaduje základné poznatky o slovenskej literatúre a schopnosť práce so slovenským literárnym textom, s hlavným dôrazom na komunikáciu. Na to je potrebná určitá sčítanosť v oblasti slovenskej literatúry, schopnosť čítať plynulo so správnym prízvukom a intonáciou, nájsť hlavnú myšlienku v texte, vedieť uviesť príklady na spoločné motívy, témy a postavy slovenskej a maďarskej literatúry, rozlíšiť jednotlivé žánre, vedieť jednoducho a stručne charakterizovať ľudské vzťahy, osudy a postavy v dielach. Keďže literárne dielo spĺňa predovšetkým estetickú úlohu, žiak by mal mať schopnosť estetickú hodnotu diela vnímať a aktívne na ňu reagovať.

Prehľad cieľových požiadaviek zo slovenskej literatúry

Tematické okruhy

Základné poznatky z teórie literatúry.

Kmeňová látka

Prehľad.

Jazykové prostriedky literárneho diela: zdobeniny, metafora, personifikácia, protiklad. Zvuková stránka literárneho diela: verš, rým;

Literárne druhy: lyrika, epika, dráma.
Literárne žánre: óda, elégia, poviedka,

	román, bájka, povesť, rozprávka, epos, balada, tragédia, komédia, rozprávková hra, televízna hra. Dané útvary rozpoznať na príkladoch.
Eudová slovesnosť.	Eudová slovesnosť - najčastejšie žánre, zberatelia ľudovej slovesnosti, vplyv ľudovej slovesnosti na umelú literatúru.
Literatúra Veľkomo- ravskej ríše.	Staroslovienska literatúra – charakteristika obdobia, účinkovanie Cyrila a Metoda na Veľkej Morave, pamiatky pôvodnej a prekladovej literatúry.
Stredoveká literatúra.	Charakteristika obdobia, po latinsky písaná stredoveká literatúra: legendy (Legenda o sv. Svoradovi a Benediktovi), kroniky (Anonymova kronika); povesť: O Svätoplukových troch prútoch.
Humanistická a renesančná literatúra.	Charakteristika obdobia, stručná informácia o predstaviteľoch a žánroch náboženskej a svetskej literatúry, historické piesne: Pieseň o Sigetskem zámku. Ovládanie názvov základných diel európskej humanistickej a renesančnej literatúry po slovensky.
Baroková literatúra.	Charakteristika obdobia. Stručná informácia o predstaviteľoch a žánroch náboženskej a svetskej literatúry (Juraj Tranovský, Benedikt Szöllösi, Hugolín Gavlovič), rozkvet odbornej prózy (Matej Bel). Ovládanie názvov základných diel európskej barokovej literatúry po slovensky.
Osvietenstvo a klasicizmus.	Charakteristika obdobia. Snahy národných buditeľov; Anton Bernolák a jeho jazykovedná činnosť; prvá kodifikácia spisovnej slovenčiny; predstavitelia obrodeneckej literatúry. J. I. Bajza; J. Fándly; predstavitelia slovenského národného klasicizmu a ich hlavné diela - J. Kollár, J. Hollý, J. Chalupka,

	Ovládanie názvov základných diel európskej klasicistickej a preromantickej literatúry po slovensky.
Romantizmus.	Charakteristika obdobia; uzákonenie spisovnej slovenčiny; E. Štúr – nástup mladej generácie, hlavní predstavitelia štúrovskej generácie a charakter ich tvorby – S. Chalupka, A. Sládkovič, J. Kráľ, J. Botto; predstavitelia romantickej prózy – J. M. Hurban, Ján Kalinčiak – po jednom ich diele. Ovládanie názvov základných diel európskej romantickej literatúry po slovensky.
Porevolučné a matičné roky.	Charakteristika obdobia. Memorandové zhromaždenie, založenie Matice slovenskej, slovenské gymnáziá. Tvorba J. Palárika, rozbor diela: Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch.
Realizmus.	Charakteristika obdobia. Hlavní predstavitelia slovenskej realistickej literatúry a ich základné diela: P. O. Hviezdoslav – lyrika; epika; dráma

	<p>M. Kukučín – charakter jeho poviedok z dedinského prostredia (2-3 poviedky); J.G. Tajovský – zobrazenie dedinského ľudu a osudov jednotlivca v jeho poviedkach (3 poviedky), jeho dramatická tvorba (Ženský zákon alebo Statky-zmätky). B. S. Timrava (2 diela);</p>
Literárna moderna.	<p>Charakteristika obdobia. Literárne smery a prúdy. I. Krasko.</p>
Literatúra medzi dvoma svetovými vojnami.	<p>Charakteristika obdobia. Literárne smery a prúdy v medzivojnovnej próze a poézii. Hlavní predstavitelia a charakter ich tvorby. J. Jesenský – zbierka jeho krátkych próz z malomestského prostredia, rozbor jednej poviedky. Urban – charakteristika Evy Hlavajovej v diele Živý bič (úryvok – Stratené ruky). J.C. Hronský – rozbor diela Jozef Mak.</p>
Lyrizovaná próza.	<p>Lyrizovaná próza – jej charakteristické znaky, východiská tvorby, hlavní predstavitelia: D. Chrobák – Návrat O. Baláža. E. Ondrejov – Zbojnícka mladost’). M. Figuli – rozbor diela Tri gaštanové kone. František Švantner – krátka epika.</p>
Nadrealizmus v slovenskej literatúre.	<p>Stručná charakteristika nadrealizmu.</p>

DAV.	Literárna tvorba skupiny DAV, hlavné pred- <u>stavitelia.</u>
Slovenská medzivoj- nová dráma.	Vznik stálych divadelných scén a profesio- nálnych divadiel. Tvorba I. Stodolu – interpretácia jednej jeho drámy, napr. veselohry Jožko Púčík a jeho kariéra.
Slovenská literatúra po roku 1945.	J. Barč-Ivan – interpretácia jeho tragédie Matka. Spoločenská situácia, vývojové etapy prózy. Hlavní predstavitelia povojnovej prózy: F. Hečko – prierez jeho životom a tvorbou. Interpretácia diela Červené víno. V. Mináč – rozbor jedného diela. A. Bednár – rozbor románu Sklený vrch. R. Jašík – osudy mladých ľudí v jeho diele Námestie svätej Alžbety. V. Šíkula – prierez jeho tvorbou; napr. S Rozarkou. P. Jaroš – prehľad tvorby. Pracovitost' a húževnatost' jednoduchého človeka v románe Tisícročná včela. L. Ballek – rozbor jedného románu, napr. diela Pomocník.

<p>Slovenská poézia po roku 1945.</p>	<p>Stručná charakteristika povojnových literárnych smerov, prúdov a hnutí. Zdôrazňovanie individuality a osobitosti vnímania skutočnosti v tvorbe M. Rúfusa a M. Válka – prierez ich tvorbou, rozbor básní (aspoň po jednej básni). Autori tzv. trnavskej skupiny, ich zmyslová konkrétnosť a sugestívnosť. Informatívne J. Mihalkovič, J. Stacho. L. Feldek – prierez jeho tvorbou. Poppoézia – vysvetlenie pojmu. Autori - informatívne.</p>
<p>Slovenská dráma po roku 1945.</p>	<p>Stručná charakteristika vývoja drámy, hlavní predstavitelia: Štefan Králik, Peter Karvaš, Ivan Bukovčan, Osvald Zahradník.</p>

